

De leidmotieven van Tristan und Isolde

door Menno Dekker te Splendor op 31 januari 2018

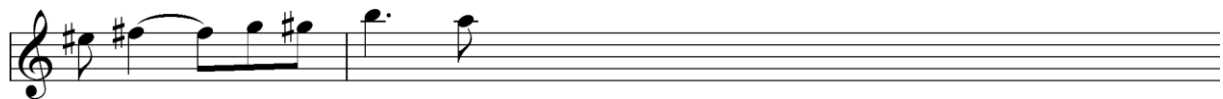
De muziek van *Tristan und Isolde* is ongekend chromatisch voor de tijd waarin ze geschreven is. Daardoor lijkt de muziek bijna eeuwig op weg te zijn, alsmar zoekend naar een ver weg gelegen bestemming. Ook de circa 45 leidmotieven van *Tristan und Isolde* laten deze chromatiek duidelijk zien. Met name de motieven van de hoofdpersonen, en hun passies, worden hierdoor gekenmerkt, en verlenen de muziek haar mythische allure. Er zijn echter ook meer diatonische motieven, zoals die van Kurwenal, de scheepsbemanning, de herder, soms Brangäne, en opmerkelijk genoeg ook het allerlaatste verlossingsmotief. Op deze manier heeft Wagner een contrastmiddel in handen om de muziek beurtelings meer het 'ideële' en meer het 'reële' uit te beelden. Van de leidmotieven volgen er hier een paar met interessante onderlinge verbanden (met hun nummer in de uitgedeelde lijst).

1) Longing and Desire

Afgezien van de opmaat zien we een dalende chromatische lijn, in verband gebracht met 'longing', en vanaf maat 2 daarboven een stijgende chromatische lijn (de beroemde Engelse hoorn), in verband gebracht met 'desire'. Dit zijn twee kanten van één medaille: het liefdesverlangen herbergt leed en geluk in één gemoedsbeweging. De laatste twee noten van de stijgende lijn vormen een chromatische voorhouding van onderaf, die vaak zal terugkomen.

2) Anguish

Beginnend met de zojuist genoemde voorhouding, eindigt dit motief eveneens met een voorhouding, maar dan diatonisch en van bovenaf. Ook deze speelt een grote rol.

5) Drink of Atonement

In de tweede en vierde maat is de genoemde chromatische voorhouding weer te zien.

6) Love Glance en 7) Fate

Het oogcontact, bovenste notenbalk vanaf tweede maat (eerste maat = laatste maat vorige motief), en het noodlot, onderste notenbalk, treden tegelijkertijd op! In de bovenste balk zien we hoe de voorhouding die in 5) al terugkwam alsmar aanwezig blijft.

9) Deliverance by Death

De muziek is in majeur aangekomen. De voorhouding is hier weer twee maal te zien, om te beginnen op de oorspronkelijke toonhoogte van motief 1): ais-b. Vanaf hier zal de melodie via deze voorhouding in een aantal fasen alsmaar hoger klimmen. Na de climax van het voorspel, of eigenlijk nog in de climax, treedt echter de Engelse hoorn naar voren met het beginmotief 1). Zo demonstreert de muziek als het ware een grote opwaartse ontwikkeling die tot niets anders leidt dan de terugkeer naar het begin. Dit Schopenhaueriaanse beeld kan de muziek schilderen dankzij het fenomeen van het octaaf hoger. Een complete toonladder naar boven leidt naar de oorspronkelijke toon terug, zij het een octaaf hoger. Wij ervaren in die toon zowel eindpunt als terugkeer naar het begin.

Overheerst dus in het voorspel de opwaartse voorhouding uit motief 1), de later optredende motieven 19) Torch/Love Call, 20) Rapture, 22) Passion seeing each other again, 31) Marke's grief en 45) Last Consolation hebben alle de dalende voorhouding van motief 2 als aanhef.¹ In verband met de beperkte ruimte worden deze motieven hier niet getoond.

Een ander verband vinden we tussen 16) Tristans Honour en het begin van 32) Consternation: ze zijn elkaars omkering: eer versus schande (hier niet getoond).

25) Invocation of Night

De beroemde melodie bestaat uit de tonen van het beroemde *Tristan*-akkoord uit maat 2. De toonsoort, As majeur, doet de tonen uit het voorspel als het ware hun bestemming vinden. As is dezelfde toon als de gis waarmee de Engelse hoorn in maat 2 inzet. De toon ces uit de melodie zit als b ook in het *Tristan*-akkoord, maar is ook dezelfde toon als de b waarmee de Engelse hoornlijn in maat 3 eindigt. Deze toon wordt de slottoonsoort van het hele werk, de *Liebestod*.

35) Pain of Death (opening derde akte)

Dit is een mineurvariant van de stijgende lijn uit 1). 36) Desolation/Deserted Sea is een uitbouw hiervan, waarbij de strijkers tot verre hoogte reiken.

Tot slot noem ik twee ongeduld-motieven: 18) dat van Isolde, en 42) dat van Tristan. Beide hebben het allegro tempo gemeen, de gepuncteerde ritmes, het majeurkarakter, en de stijgende lijn vanuit een laag register.

Voor de complete lijst motieven ga naar www.wagnergenootschap/artikelen. Ook YouTube biedt een paar van dit soort lijsten, compleet met geluid.

¹ De harmonisatie is bij 19 en 22 wel veranderd, zodat er strikt genomen geen sprake meer is van een voorhouding. De melodische geste en de ritmiek komen echter duidelijk overeen.